

Sport, spel en bewegen in en met de natuur

een combinatie met potentie

Het is een maandagochtend in maart bij een college aan de Pabo-sportklas op Hogeschool Leiden. 'De leerling heeft moeite met het maken van contact. Ze is erg verlegen en ik wil haar helpen door haar in het natuurarrangement meer en beter contact te laten maken met andere leerlingen', zegt een van de studenten. De opdracht voor hen is een korte interventie, een natuurarrangement, te ontwerpen en uit te voeren. Hierin wordt gebruik gemaakt van de potentie van de combinatie sport, spel, bewegen en natuur. Waarom natuurarrangementen en hoe geef je dit vorm als (vak)leerkracht?

TEKST KOEN DE JONGE

Voor de verlegen leerling wordt uiteindelijk een parcours ontwikkeld op het schoolplein, waardoor zij andere kinderen, die geblinddoekt zijn, begeleidt. Ook andersom moet ze kruipen, klimmen, springen en balanceren terwijl ze nu zelf door andere leerlingen wordt begeleid. De verlegen leerling lacht, is geconcentreerd en maakt op verschillende manieren contact. Natuurarrangement geslaagd!

Waarom natuurarrangementen?

Natuurarrangementen zijn niet nieuw en komen ook veel buiten het onderwijs voor. Er is al een langere tijd een toenemende aandacht voor gezonder eten, bewegen en het zoeken van rust en ontspanning in de natuur. Vanuit onderzoek in het onderwijs is bekend dat spelen en leren in de natuur invloed kan hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, ruimtelijk inzicht en de concentratie (Wesselijs, J. e.a., 2015)¹.

Dat kinderen actiever zijn en bovendien gevarieerder bewegen als zij bijvoorbeeld spelen in de natuur weten we ook². Aan het onderwijs de taak om een omgeving te creëren voor kinderen die hen uitdaagt. Vaak denkt men dan

aan grote veranderingen zoals schooltuinen, groene schoolpleinen en zelfs boerderijscholen. Veel scholen kunnen echter al uit de voeten met natuurlijke elementen als zand, speelwater, gras, struiken en bomen. Hoe rijker de omgeving hoe meer kansen. Uiteindelijk staat of

natuurarrangementen wordt vaak bewogen. We spreken echter over natuurarrangement als er binnen dit intentionele handelen bewust interactie is met planten, dieren of natuurlijke materialen zoals steen, hout, water, lucht, vuur en aarde. Dit kan in een buitenles, maar ook in de begeleiding van een individueel kind.

Hoe komt een natuurarrangement tot stand?

Hoe het natuurarrangement er uit ziet hangt in grote mate af van waar het kind of de groep behoefte aan heeft. Heeft het kind hulp nodig bij het maken van contact, het verbeteren van het ruimtelijk inzicht of bijvoorbeeld taal? In de sportklas doen de studenten hier onderzoek naar door een kind te observeren en een gesprek met het kind te voeren. Ongeacht wat er uit dit onderzoek naar de ontwikkelingsbehoefte van het kind komt: voor elk ontwikkelingsvraagstuk is er een natuurarrangement te ontwikkelen. Sterker nog, vaak merken studenten op dat ze aan verschillende ontwikkelingsaspecten werken binnen één natuurarrangement!

Doordat de natuurarrangementen breed inzetbaar zijn, zijn ze betekenisvol voor passend onderwijs. Uiteraard kunnen verschillende kwaliteitseisen worden verbonden aan het onderzoek en de natuurarrangementen. Echter, voor alsnog beoogt het *Lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind* het denken in termen van natuurarrangementen te stimuleren, zodat groepsleerkrachten in staat zijn middels deze 'mindset' hun handelingsrepertoire te verrijken tijdens en na de opleiding!

valt het met het zien en benutten van de ontwikkelingskansen die deze elementen kinderen bieden. Het vraagt om een onderzoekende houding van de groepsleerkracht ten aanzien van het kind, maar ook om een kritische blik op de buitenruimte als pedagogische omgeving: het zien van de potentie! Om dit te bewerkstelligen hebben de docenten bewegingsonderwijs van Hogeschool Leiden en het *Lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind* de handen ineengeslagen.

Wat zijn natuurarrangementen?

Arrangementen in het algemeen zijn interventies gericht op een bepaalde ontwikkeling van het kind. Dat kan groot, duur en complex. Echter binnen de Pabo van Hogeschool Leiden vinden we het belangrijk dat groepsleerkrachten in staat zijn om juist korte, laagdrempelige en creatieve arrangementen te ontwikkelen. We zien het onderwijs dan eigenlijk ook als een aaneenschakeling van arrangementen, waarin

Doordat de natuurarrangementen breed inzetbaar zijn, zijn ze betekenisvol voor passend onderwijs

we arrangementen beschouwen als intentioneel handelen. Dus niet de leerling naar buiten om even van hem af te zijn, maar doelbewust het kind naar buiten sturen met een opdracht.

Als er in het arrangement in grote mate wordt bewogen zou men kunnen spreken over een bewegingsarrangement. Ook binnen

Loslaten van belemmerende denkkaders

Het gebruik van natuurarrangementen kent een traditie binnen en buiten het onderwijs en wordt ondersteund door wetenschappelijk onderzoek. Van groepsleerkrachten vraagt het wel belemmerende denkkaders los te laten. Groepsleerkrachten hoor je wel zeggen: 'het is te gevaarlijk', 'we hebben geen groen schoolplein en ook geen groene vingers', 'het weer is niet goed', 'het vak past niet buiten', 'sporten doen ze maar in de gymzaal', 'bewegen kunnen ze tijdens de pauze' en vooral 'binnen komen ze beter tot leren'.

De consequentie is onder meer dat kinderen veelal op één manier kunnen leren, bewegen als hier bewust op wordt gefocust en in en met natuur zijn voor een specifieke natuurles. De potentie in de combinatie van natuur, bewegen, sport & spel is het intentionele handelen van de groepsleerkracht, waarbij deze combinatie wordt gebruikt als middel in plaats van als doel. Je zult misschien denken: als er minder wordt gedacht in tegenstellingen als binnen/buiten,

spelen/leren en doel/middel wordt dit dan niet verwarrend? Gaan lessen dan niet teveel op elkaar lijken? Weet je nog wel waar je mee bezig bent? Maar het gaat er nu juist om dat je als groepsleerkracht scherp hebt wanneer het bewegen of de natuur doel is en wanneer het als middel functioneel kan zijn. Zodat je ook weet hoe en wanneer je dient samen te werken met de vakleerkracht.

We laten studenten hier vroeg in de opleiding bewust over nadenken, zodat zij intentioneel leren handelen, waaronder arrangeren met de natuur. Ook de studenten zonder groen schoolplein en zonder 'groene' vingers lukt dit! Dat dit geen extra tijd hoeft te kosten blijkt wel uit een uitspraak van een van de studenten: *'Vroeger ging ik alleen tijdens de pauzes of voor een hele spellenmiddag naar buiten. Nu ga ik ook naar buiten om even vijf minuten een actieve werkvorm te doen bij de taallessen. Dit bespaart mij uiteindelijk tijd omdat de kinderen het leuk vinden en daarna beter 'meewerken'. Dit vroeg van mij wel een andere mindset.'* Een voorbeeld van iemand die een belemmerend denkkader heeft los gelaten.

Koen de Jonge is onderzoeker bij de Lectoraten Passend onderwijs en Natuur & ontwikkeling kind.

Foto's:
Jeanette Cramwinkel, Bart Brinkkemper en de Hogeschool Leiden

Contact:
Jonge.de.k@hsleiden.nl

Kernwoorden:
natuurarrangementen, sportklas, Pabo, bewegen, natuur, spel, sport

Literatuur

Noten

1 Wesselius, J., Maas, J., Hovinga, D. (2015). *De 'leer'kracht van schoolpleinen*

2 Almanza, E., Jerrett, M., Dunton, G., Seto, E., & Pentz, M. A. (2012). A study of community design, greenness, and physical activity in children using satellite, GPS and accelerometer data. *Health & Place, 18(1)*, 46-54. 24

Dyment, J. E., Bell, A. C., & Lucas, A. J. (2009). The relationship between school ground design and intensity of physical activity. *Children's Geographies, 7(3)*, 261-276. 25

Fjørtoft, I., Kristoffersen, B., & Sageie, J. (2009). Children in schoolyards: Tracking movement patterns and physical activity in schoolyards using global positioning system and heart rate monitoring. *Landscape and Urban Planning, 93(3-4)*, 210-217

Rol van de vakleerkracht bewegingsonderwijs

Als de potentie in beeld is en belemmerende denkkaders zijn losgelaten, is het zaak om de potentie te benutten: het natuurarrangement uit te voeren. Vakleerkrachten kunnen hier een waardevolle hulp in zijn omdat zij veel kennis hebben op het vlak van actieve werkvormen, het creëren van veiligheid rondom bewegen en het anticiperen op bewegingsbehoeften en mogelijkheden van kinderen.

De vakleerkrachten kunnen de groepsleerkrachten helpen spelelementen, beweging en

natuur te integreren in de lessen. Andersom kan het echter ook. Een groepsleerkracht zei onlangs: *'Op het schoolplein had ik verschillende werelddelen en landen uitgetekend. De kinderen konden zich verplaatsen over deze wereldkaart, zodat ik ze spelenderwijs begrip kon meegeven over geografie, topografie en de geschiedenis van bepaalde landen. Uiteindelijk sprak ik nog geen vijf minuten met de vakleerkracht maar wist hij voldoende om verder te gaan met dit idee. Hij maakte in de gymzaal een wereldkaart, voegde nieuwe spel- en bewegingselementen toe, maar richtte zich in zijn gymlessen ook op geografie en topografie. Het doel van zijn les bleef uiteraard het beter leren bewegen, maar hij zette hiervoor het vak aardrijkskunde als middel in.'*

De studenten van de Pabo-sportklas van Hogeschool Leiden worden uiteindelijk opgeleid tot groepsleerkracht en 'Specialist Sportieve en Gezonde School'. Zij leren dus de belemmerende denkkaders los te laten en sport, bewegen en gezondheid in te zetten als middel. Bovendien erkennen zij het belang van kwalitatief goed bewegingsonderwijs waar bewegen als doel wordt ingezet. Dit maakt hen een belangrijke partner voor de vakleerkracht. Maar uiteindelijk begint het voor elke vakleerkracht en groepsleerkracht met het zien van de potentie van de combinatie van spel, bewegen en natuur. Indien we elkaar helpen en ondersteunen in het benutten van de potentie die hier in zit, hebben we een krachtig handvat om tegemoet te komen aan de verschillende behoeften van kinderen! ■